

О. М. Тарнопільська

Лісознавство

ЛІСОЗНАВСТВО – сукупність знань про природу лісу; складова частина лісівництва, його природничо-історична основа; наукова дисципліна у циклі природничих наук. Л. вивчає біологію лісу та ліс. угруповань, екологію (взаємозв'язки між лісом і кліматом, ґрунтом і біотич. чинниками), закономірності поновлення й формування лісу, процеси зміни дерев. порід та ін. компонентів лісу (надґрунт. покрив тощо), типи лісу та їхні зміни в просторі й часі.

Становленню Л. як науки сприяли розвиток природн. наук у 18–19 ст. і діяльність К. Ліннея, М. Ломоносова, О. Гумбольдта, Ч. Дарвіна, О. Декандоля, Е. Геккеля, Ф. Даля, В. Докучаєва, Г. Гартіґа, Ф. Пфайля, Г. Котти та ін. За кордоном проблеми Л. на ранніх етапах вивчали Г. Майр і К. Рубнер (Німеччина), Г. Гессельман (Швеція), Дж. Тума (США) та ін. Вітчизн. Л. як вчення про природу лісу сформувалося на поч. 20 ст. завдяки Г. Морозову. У його праці «Учение о лесе» (Москва; Ленинград, 1924) вперше викладено цілісне уявлення про ліс як природне, істор. і геогр. явище. У цей період Л. виокремилася в самост. наук. галузь, в основу якої покладено теор. досягнення природн. наук (екології, біології, ґрунтознавства) і знач. фактич. матеріал експерим. дослідж. лісівників. У розвитку Л. значну роль відіграли ідеї В. Сукачова. Вагомий внесок у подальше формування галузі зробили Г. Висоцький, М. Ткаченко, О. Тюрин, П. Погребняк, О. Бельгард, С. Стойко, С. Генсірук, Ю. Третьак, С. Шевченко, Б. Остапенко, М. Голубець, П. Пастернак, П. Молотков, О. Мігунова, З. Герушинський, М. Горшенін, Д. Лавриненко, Г. Криницький, М. Гордієнко, В. Парпан, В. Ткач, І. Калуцький, Л. Копій, А. Швиденко, О. Пилипенко та ін. Г. Висоцький на основі дослідж. закономірностей росту і розвитку степ. лісів обґрунтував вчення про ліс. пертиненцію, зокрема про вплив лісу на клімат і ґрунт. М. Ткаченко вивчав роль лісу в ґрунтоутворенні, сприяв розширенню дослідж. водоохорон. лісів. Основи укр. школи ліс. типології заклав П. Погребняк, розвинули її Д. Воробйов і Д. Лавриненко та ін. Методологія Л. полягає у вивченні лісу як природ. єдності, засн. на внутр. взаємозв'язках, а також на зв'язках між лісом і середовищем. У цьому аспекті ліс розглядають як найважливішу складову біосфери у розвитку, переходах від кількіс. до якіс. змін, у спадковості різних етапів його розвитку. Л. орієнтує лісогосп. практику на розв'язання протиріч, що проявляються в різних формах у житті лісу. Л. розуміють й у широкому сенсі. На думку М. Ткаченка, Л. – сукупність знань,

складена за матеріалами кількох лісогосп. дисциплін і низки заг. наук, на які спирається лісівництво. У цьому розумінні Л. об'єднує дендрологію й фізіологію дерев, порід, ліс. метеорологію й ґрунтознавство, фітопатологію й ентомологію, розділ таксації лісу, що стосується закономірностей у будові деревостанів. Виходячи з цього тлумачення, у сучас. умовах до Л. зараховують біохімію ліс. рослин, ліс. генетику, теор. частину ліс. пірології, вчення про деревину та ін. продукти лісу (ліс. ресурсознавство), вчення про природу зрубів, згарищ та ін. Найважливіші сучасні проблеми лісового господарства – рац. використання лісів, їхнього відтворення, оптимізації складу, підвищення продуктивності та біол. стійкості – можна успішно вирішувати лише на основі комплекс. пізнання законів функціонування, структури й тенденцій динаміки ліс. угруповань, які вивчає Л. У лісогосп. практиці всі питання, пов'язані зі штуч. або природ. поновленням лісу, з подальшим формуванням насаджень при лісовирощуванні та із заготівлею деревини, неможливо вирішити, не спираючись на знання закономірностей формування і розвитку ліс. насаджень. Саме тому Л. має велике значення для НТП ліс. господарства України. Роль Л. нині значно зросла у зв'язку із заг.-держ. і міжнар. визнанням поліфункціональності лісу. Водночас сучасне Л. починає займати самот. місце серед природн. наук. Продовжуючи широко використовувати лісівн. досягнення, його методологію і вимоги, Л. дедалі більше спирається на здобутки заг., насамперед, біол. наук і поступово перетворюється у фундам. наук. дисципліну у циклі біол.-екол. наук. У вивченні лісів, їхньої природи великого значення набувають космічні засоби. Заг.-наук. значення Л. зросло й у зв'язку з необхідністю пізнання законів життя лісу в розрізі сучас. проблем, пов'язаних з біосферою та охороною довкілля. Сучасне Л. базується на наук. досягненнях таких дисциплін, як ботаніка, кліматологія, ґрунтознавство, дендрологія, фізіологія рослин, деревинознавство, фітопатологія та ентомологія, лісова таксація, лісова біохімія, лісова генетика тощо. Багато законів Л. відображають кількіс. показниками та матем. рівняннями. Отже, з одного боку Л. розглядають як складову частину лісівництва, з ін. – як окрему дисципліну серед природн. наук, частину сучас. біоекології.

В Україні дослідж. у галузі Л. здійснюють Укр. НДІ ліс. господарства та агролісомеліорації (Харків) та гір. лісівництва (Івано-Франківськ), а також ВНЗи (Харків. аграр. університет, Нац. університет біоресурсів і природокористування України, Київ, Нац. лісотех. університет України, Львів) та ін. Навч. курс Л. викладають у ВНЗах і коледжах у складі курсу лісівництва. Матеріали з Л. публікують у часописах «Лісівництво і агролісомеліорація», «Лісовий і мисливський журнал», «Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України», «Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України» та ін.

Рекомендована література

1. Мелехов И. С. Лесоведение: Учеб. Москва, 1980;

2. Остапенко Б. Ф., Ткач В. П. Лісова типологія: Навч. посіб. Ч. 2. Х., 2002;
3. Свириденко В. Є., Бабіч О. Г., Киричок Л. С. Лісівництво. К., 2004;
4. Швиденко А. Й. Лісівництво: Підруч. Чц., 2004.

Покликання на статтю:

Лісознавство / О. М. Тарнопільська // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-55720>

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).